УДК 338.436

Е.Е. САВИЦЬКИЙ,
аспірант, Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана

Механізми впровадження інноваційних технологій в діяльність виробників сільськогосподарської продукції

У статті досліджуються процеси впровадження інноваційних технологій в практичну діяльність найбільших аграрних холдингів в Україні. Досліджено рівень інноваційності продукції та використовуваних виробничих технологій і технологічних процесів. Проаналізовано підходи до управління та джерела фінансування інноваційних технологій провідними аграрними утвореннями в Україні.

Ключові слова: *аграрні холдинги, аграрні утворення, інноваційні технології, управління впровадженням інноваційних технологій.*

В статье исследуются процессы внедрения инновационных технологий в практическую деятельность крупнейших аграрных холдингов в Украине. Исследован инновационный уровень продукции и используемых производственных технологий и технологических процессов. Проанализированы подходы к управлению и источники финансирования инновационных технологий ведущими аграрными образованиями в Украине.

Ключевые слова: *аграрные холдинги, аграрные образования, инновационные технологии, управление внедрением инновационных технологий.*

The article deals with the investigation of the implementation process of innovative technologies in the practical operations of the largest agricultural holdings in Ukraine. The innovative level of production and used production technologies and process are investigated. The management approaches and sources of innovative technologies financing by leading agricultural holdings in Ukraine are analyzed.

Keywords: *agricultural holdings, agricultural formations, innovative technologies, introduction management of the innovative technologies.*

Постановка проблеми. Широке застосування інновацій, функціонування наукомісткого ринку інноваційної продукції займає вагоме місце у підвищенні ефективності та конкурентоспроможності аграрного виробництва. Вагомий вплив на впровадження передових досягнень науки і техніки в аграрній галузі чинить саме її організаційно–ринкова структура. Зокрема, саме фундаментальні характеристики домінуючих в аграрному секторі бізнес–структур, передусім такі як інноваційний, виробничо–технологічний, фінансовий та кадровий потенціал, визначають основні критерії ефективності сільськогосподарського виробництва та обумовлюють ту швидкість, з якою відбувається поширення новітніх інноваційних технологій в АПК [2].

Протягом останніх років у структурі аграрного сектору України відбувалися відповідні організаційно–ринкові перетворення, які передусім характеризуються появою більш потужних та інноваційно–спроможних організаційно–економічних утворень – аграрних холдингів. Дані утворення не лише мають достатній фінансовий, інвестиційний та кадровий потенціал, а й активно займаються комерціалізацією інноваційних розробок та інноваційних технологій. Зазначимо, що у значній мірі завдяки діяльності потужних агрохолдингів в Україні відбувається впровадження інноваційних технологій.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Процесам практичного впровадження інноваційних технологій в діяльність аграрних підприємств присвячено багато робіт вітчизняних дослідників, серед яких варто виділити таких авторів як О.Л. Гальцова, М.В. Зось–Кіор, М.В. Зубець, Т.Г. Ігнатьєва, М.Ю. Коденська, Є.О. Селевко та ін. У своїх дослідженнях вчені акцентують увагу на найбільш гострих та проблемних питаннях інноваційного розвитку української аграрної галузі: застаріла матеріально–технічна база, малий відсоток передової техніки та технологій, обмежений фінансовий потенціал переважної більшості аграрних підприємств, що не дозволяє фінансувати інноваційні проекти на потрібному рівні. При цьому недостатньо дослідженими залишаються саме управлінські аспекти впровадження інноваційних технологій – наявність чіткої стратегії інноваційного розвитку підприємства, вектори надходження та спрямування інноваційних технологій тощо.

Основна ***мета статті*** полягає у дослідження процесів управління впровадженням інноваційних технологій, що відбуваються у провідних аграрних утвореннях в Україні.

Виклад основного матеріалу. В сучасних умовах все більшого значення набувають холдингові компанії, які в користуванні мають десятки і сотні тисяч гектарів землі. Інформація про провідні аграрні холдинги України представлена у табл. 1.

Діяльність агрохолдингів проходить переважно на інноваційній основі, що і відповідає сучасним тенденціям розвитку сільськогосподарського виробництва, які характеризуються впровадженням новітніх технологій виробництва та його управління. Роль агрохолдингів у розвитку сільського господарства досить значна і з кожним роком має тенденцію до збільшення. При цьому беззаперечно, що саме вони мають стати локомотивом процесу широкого впровадження інноваційних технологій у вітчизняній аграрній сфері [4].

 © Е.Е. САВИЦЬКИЙ, 2013

Таблиця 1. Найбільші українські агрохолдинги станом на 2011 рік та їх характеристика

№ п/п	Назва холдингу	Площа земельних угідь, тис. га	Характеристики діяльності
1	Ukrlandfarming	508	Один із найбільших агрохолдингів України володіє найбільшим банком землі. Збільшити угіддя і обороти вдалося завдяки купівлі підприємств, які постраждали від кризи та обтяжені великими боргами. У 2011 році компанія на 34% збільшила виробництво яєць – до 6 млрд. штук і на $6 млн. – чистий прибуток, який таким чином досяг $196 млн. Компанія готується до IPO на Гонконгській фондовій біржі. В українських магазинах його продукція продається під брендами «Квочка» та Organic Eggs
2	«Кернел»	330	Компанія, залучивши кошти на Варшавській фондовій біржі, зробила значні інвестиції в придбання землі та провадження інноваційних виробничих технологій. Це дало змогу компанії зайняти лідируючі позиції у виробництві соняшнику. Також компанія – другий експортер пшениці та ячменю
3	«Мрія» агрохолдинг	295	Холдинг у 2011 році зробив значні акценти не на розширенні, а на якісному розвитку існуючих потужностей. Підприємство інвестувало кошти в модернізацію технопарку і збільшило посівні площі на 3%
4	«Миронівський хлібопродукт»	280	Найбільший виробник курятини в Україні, що займає монопольну частку ринку у 50%. Компанія має замкнутий виробничий цикл і повністю забезпечує свої потреби у кукурудзі та соняшнику. Крім цього, компанія займається вирощуванням пшениці та ріпаку
5	«Астарта-Київ»	245	Компанія є найбільшим виробником цукру, займаючи 16% цього ринку. Крім цукрових буряків на своїх земельних угіддях холдинг вирощує ячмінь, пшеницю, жито, сою і соняшник, які продаються як в країні, так і за кордоном. Крім цього, компанія, що володіє тридцятитисячним поголів'ям корів і займається виробництвом молока
6	HarvEast Holding	220	Холдинг зосереджує основні зусилля на розвитку молочного тваринництва, а для забезпечення своїх сировинних потреб розвиває рослинницький бізнес. Компанія активно залучає інвестиції для впровадження інноваційних проектів і технологій шляхом емісії облігацій (у 2012 році планується залучити 200 млн. грн.)
7	Agroton Public Limited	170	Група компаній «Агротон» впевнено утримує лідируючі позиції за обсягами виробництва соняшнику, пшениці, а також молока у всій Україні. Крім того, «Агротон» займається птахівництвом, тваринництвом і виробляє продукти харчування під однойменною торговельною маркою
8	Sintal Agriculture	150	Агрохолдинг Sintal Agriculture орендує більше 150 тис. га в Харківській і Херсонській областях, де вирощує пшеницю, ріпак, соняшник, ячмінь, сою та цукрові буряки. Холдинг входить до числа найбільших виробників цукру – в його власності знаходяться два заводи
9	«АгроПродІнвест»	96	Агрохолдинг є одним із найбільших виробників цукру в Україні (8% українського ринку). Виробництво ведеться на полях Вінницької, Житомирської та Черкаської областей
10	«Дружба Нова»	100	Компанія займається виробництвом кукурудзи та пшениці на полях Чернігівської області, та займає одні із провідних позицій на ринку. За рахунок застосування інноваційних технологій ґрунтової обробки компанія має одні із найвищих показників врожайності по країні

Джерело: складено автором самостійно на основі моніторингу інтернет-джерел.

У зв'язку з цим як об'єкти для дослідження обрана група потужних сільськогосподарських підприємств в Україні, які володіють достатнім фінансовим потенціалом та активно впроваджують інноваційні технології останнім часом. Як засвідчили дослідження даної групи виробників сільськогосподарської продукції, всі без винятку виробники протягом останніх 4–5 років систематично займаються впровадженням інноваційних технологій та реалізацією інноваційних проектів. Зокрема, протягом останніх п'яти років мало місце систематичне зростання обсягів інвестицій даної групи сільськогосподарських підприємств саме в інноваційні технології, а їхня частка у річних капітальних інвестиціях підприємств АПК зросла із 16,9% у 2007 році до 32,5% у 2011 році. Оцінки засвідчують, що загалом динаміка капітальних інвестицій у провідної групи сільськогосподарських виробників відповідала загальному інвестиційному вектору в галузі: як і загалом по аграрній сфері, у докризовому 2008 році мало місце стрибкоподібне зростання річних капітальних інвестицій в АПК (специфіка аграрної галузі полягає у том, що переважна частина інвестицій була здійснена ще у першій половині 2008 року, коли ще не було явних ознак кризи). Фінансово-економічна криза другого півріччя 2008–2009 років негативно позначилася на інвестиційній діяльності навіть провідних підприємств галузі, що обумовило скорочення капітальних вкладень на 37% у 2009 році. Проте у подальшому досліджувані підприємства відновили свою активність у реалізації інвестиційних проектів – за 2010 рік приріст капітальних інвестицій по досліджуваній групі становив 20,1%, у 2011 році – 17,2%.

Попри коливання загальних обсягів капітальних вкладень сільськогосподарських підприємств питома вага капіталь-

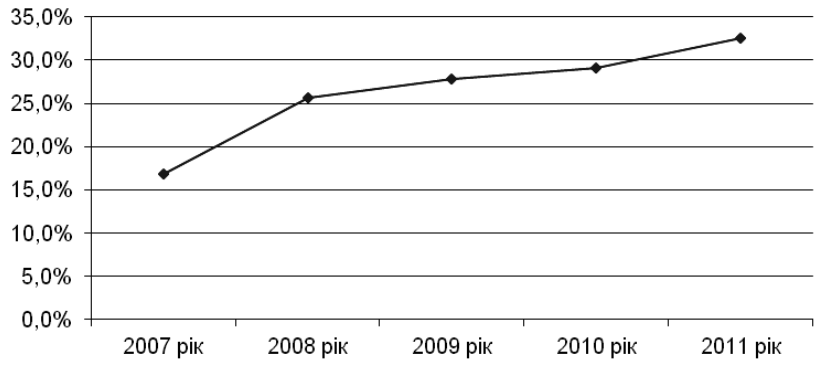

Частка капітальних вкладень, спрямованих на впровадження інноваційних технологій в АПК у 2007–2011 роках, %
Джерело: складено автором за даними анкетування групи підприємств АПК.

них інвестицій, які були спрямовані на впровадженні інноваційних технологій, систематично зростала (див. рис.).

Отже, можемо дійти висновку, що попри складну ситуацію у зовнішньому середовищі, пов'язану передусім зі скороченням попиту на сільськогосподарську продукцію на світовому ринку під час кризи, та зменшення фінансових можливостей провідні сільськогосподарські підприємства демонстрували чітку орієнтованість саме на інноваційний розвиток, постійно впроваджуючи інноваційні проекти. Зазначимо, що хоча частка інноваційних інвестицій провідних аграрних виробників в Україні значно вище за середні показники галузі (32,5% у 2011 році по досліджуваній групі проти 2,5% у середньому по галузі), вони все ще значною мірою відстають від провідних світових виробників сільськогосподарської продукції, в яких частка інвестицій в інноваційні технології досягає 60–65%.

Тому можемо констатувати, що попри зростаючу інноваційну активність флагманів українського сільськогосподарського виробництва та поступове впровадження інноваційних технологій за рівнем інноваційності їх продукція у 4–5 разів поступається продукції закордонних конкурентів [7].

Можемо дійти цілком обґрунтованого висновку, що за досягнутого рівня інноваційного розвитку продукція навіть провідних українських виробників не може бути конкурентоспроможною на світовому ринку, а тому цілком очевидною є необхідність у подальшому розвитку та підтримці механізмів впровадження інноваційних технологій у діяльність сільськогосподарських підприємств в Україні.

Окрім меншої частки інноваційної продукції та інноваційних технологічних процесів у сільському господарстві, навіть провідні вітчизняні агрохолдинги характеризуються і якісним відставанням впроваджених інноваційних технологій. Задля цього нами шляхом анкетного опитування встановлено, які саме інноваційні технології впроваджувала протягом п'яти останніх років досліджувана група підприємств. Результати досліджень представлено у табл. 2.

Результати досліджень засвідчили, що радикально нові технології в АПК в Україні, які ще не були розповсюджені на світовому ринку, впроваджувались не більше, ніж 5% провідних виробників сільськогосподарської продукції. Джерелом одержання даних технологій стали спільні розробки дослідно-конструкторських центрів, створених при агрохолдингах, та вітчизняних науково-дослідних установ в аграрній сфері. Ще 10% провідних сільськогосподарських виробників в Україні впроваджували у практику достатньо нові інноваційні технології, середній вік існування яких на світовому ринку складав близько двох-трьох років. Основне джерело одержання цих інноваційних технологій – їх трансферт від зарубіжних партнерів у межах реалізації українськими аграрними холдингами спільних інвестиційних проектів.

Переважна ж більшість великих українських агрохолдингів впроваджує інноваційні технології, які є новими лише для вітчизняного ринку, тоді як у міжнародних масштабах вони пройшли відповідний життєвий цикл і їх вік становить вже понад 5 років. Ще чверть від найбільш потужних виробників сільськогосподарської продукції впроваджує інноваційні

Таблиця 2. Характеристики інноваційних технологій, які впроваджувались провідними виробниками продукції АПК в Україні

№ п/п	Характеристики інноваційних технологій	Частка у впровадженні, %
1	Радикально нові технології, вік яких на світовому ринку становить не більше 1 року (на українському ринку аналогів ще не було)	5,0
2	Достатньо нові технології, вік яких на світовому ринку становить 2–3 роки (на українському ринку аналогів ще не було)	10,0
3	Нові для українського ринку технології, які у світі впроваджуються вже понад 5 років	40,0
4	Нові для підприємства технології, які в Україні вже використовуються 2–3 роки	25,0
5	Нові технології для підприємства, вік яких на українському ринку перевищує 3 років	20,0

Джерело: складено автором за даними анкетування групи підприємств АПК.

технології, які володіють відносним ступенем новизни лише стосовно самого підприємства, тоді як навіть на українському ринку вони використовуються вже понад два–три роки (відповідно вік даних технологій на світовому ринку сягає вже десятку років).

Таким чином встановлено, що окрім суттєвого кількісного відставання рівня інноваційного розвитку провідних сільськогосподарських підприємств України від своїх міжнародних конкурентів, має місце також і відставання за якісним складом впроваджених інноваційних технологій. На відміну від західних виробників сільськогосподарської продукції, в яких до 30% усіх впроваджених інноваційних проектів припадає на радикальні технології, у українських виробників цей показник у 6 разів менший.

Вважаємо, що задля подолання існуючого технологічного розриву між українськими та закордонними виробниками, вітчизняні агрохолдинги повинні чітко визначити вектори свого інноваційного розвитку та підпорядкувати усю свою діяльність пріоритетам інноваційного розвитку. Встановлено, що саме таким чином відбувається розвиток провідних сільськогосподарських виробників у світі. Аграрії із економічно розвинених держав передусім чітко визначають свої інноваційні пріоритети, що формують базис розробки стратегій розвитку на перспективу (досягти відповідного рівня інноваційності продукції за вказаний період часу, перейти до застосування технологічних процесів нового покоління протягом найближчих років, до певного року повністю відмовитись від виробництва хімічно небезпечної продукції і т.п.). Саме цілі в інноваційному розвитку є домінуючими у провідних зарубіжних виробників продукції АПК, а досягнення відповідного рівня доходів, прибутку та рентабельності бізнесу розглядається як похідна від інноваційного розвитку. У українських виробників сільськогосподарської продукції, навіть у провідних, ситуація є кардинально протилежною. Як основні цілі розвитку українські агрохолдинги розглядають обсяги випуску продукції, оборот від реалізації та величину прибутку. При цьому навіть найбільш успішні виробники не визначають чітких орієнтирів для власного інноваційного розвитку ані в довгостроковій (понад 5 років), ані навіть у середньостроковій (2–3 роки) перспективі. Зокрема, це виявляється у наступному:

– підприємства не визначають для себе цільовий рівень продукції із ознаками інноваційності та цільовий рівень інноваційності використовуваних технологічних процесів, яких вони мають досягти протягом визначеного періоду часу;

– інноваційні технології розглядаються українськими агрохолдингами лише як засіб досягнення більшої продуктивності, більшої віддачі від ресурсів чи більшого прибутку, а не як загальна філософія розвитку, що характерно для закордонних виробників;

– навіть у провідних українських виробників не має чіткого та системного плану переходу на інноваційні технології ведення рослинництва та тваринництва, чітко не визначено цільовий рівень автоматизації виробничих процесів, відсутня системність у впровадженні ресурсозберігаючих технологій.

Висновки

Можемо дійти висновку, що задля розвитку вітчизняної аграрної галузі за інноваційною моделлю, українським підприємствам слід суттєво збільшити частку впровадження радикальних та достатньо нових інноваційних технологій. А джерелами їх одержання мають стати, по–перше, аграрні технопарки, які мають створюватися при вертикально інтегрованих сільськогосподарських структурах і які у своїй діяльності повинні взаємодіяти із науково–дослідними установами у аграрній сфері; по–друге, спільні міжнародні інвестиційні проекти українських агрохолдингів із чітко вираженою інноваційною спрямованістю. На нашу думку, саме такий шлях дозволить у перспективі подолати існуючий інноваційний розрив між провідними вітчизняними та міжнародними виробниками сільськогосподарської продукції, що дасть змогу посилити конкурентні позиції України як одного із лідерів світового ринку продовольчих товарів.

Список використаних джерел

1. Гальцова О.Л. Державне регулювання інноваційної діяльності в аграрному секторі економіки України [Електрон. ресурс] / О.Л. Гальцова. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/8_DN_2011/Economics/15_82071.doc.htm

2. Грицишин М.І., Адамчук В.В. Концептуальні питання відтворення матеріально–технічної бази аграрного сектору економіки України // Вісник аграрної науки. – 2007. – С. 49–53.

3. Зось–Кіор М.В. Інноваційний розвиток АПК України через впровадження ресурсозберігаючих технологій. – [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://conftiapv.at.ua/publ/konf_6_7_traven_2010/56_innovacijnij_rozvitok_apk_ukrajini_cherez_vprovadzhennja_resursozberigajuchikh_tekhnologij/1–1–0–67

4. Зубець М.В. Економічні аспекти реформування аграрно–промислового комплексу України / М.В. Зубець, М.Д. Безуглий. – К.: Аграрна наука, 2010. – 32 с.

5. Ігнатьєва Т.Г. Бюджетна підтримка інноваційної діяльності аграрних підприємств України: стан, особливості та проблеми. – [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/inek/2012_1/240.pdf

6. Коденська М.Ю. Інноваційний продукт аграрно–економічної науки, його оцінка та інвестиційне забезпечення [Електрон. ресурс] / М.Ю. Коденська, Н.М. Перепелиця // Вісник Харківського НАУ ім. В.В. Докучаєва. – 2009. – №11. – (Серія «Економіка АПК та природокористування»). – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Chem_Biol/Vkhnau_ekon/2009_11/pdf/11_02.pdf

7. Розвиток аграрного виробництва як передумова забезпечення продовольчої безпеки України. – К.: НІСД, 2011. – 39 с.

8. Селевко Є.О. Інноваційний розвиток аграрної сфери економіки України. – [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal//soc_gum/znptdau/2012_18_1/18–1–43.pdf